

Б. Ф. Байда,
викладач Природничо-гуманітарного коледжу
при Закарпатському державному університеті
(м. Ужгород)

УДК 321.01:351.338

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ ЗМІЦНЕННЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Охарактеризовано систему державної підтримки підприємницької діяльності, узагальнено існуючі на сьогодні підходи до її формування та охарактеризовано індикатори оцінки її ефективності, основні механізми та інструменти зміцнення економічної безпеки підприємств, подолання загроз та уникнення ризиків.

Ключові слова: державна політика, економічна безпека, ризики, загрози, підприємництво, суб'єкти економічної безпеки.

Практика і наукові дослідження показують те, що стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу будь-якого підприємства в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки, яка урахувала б ті негативи, що може спричинити кожна сторона або економічна дія щодо підприємництва.

Питанням забезпечення економічної безпеки підприємництва приділяють значну увагу вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. І. Абалкін, В. І. Абрамов, В. Г. Андрійчук, А. І. Архіпов, О. І. Барановський, Н. І. Баяндин, М. А. Бендіков, О. Ф. Белов, В. І. Богачев, Н. С. Вавдюк, О. С. Власюк, В. М. Гейц, Е. І. Георгадзе, З. В. Герасимчук, В. П. Горбулін, О. А. Грунін, Б. В. Губський, В. С. Гусев, Г. В. Гутман, Р. М. Дацьків, В. А. Демін, А. І. Доронин, А. А. Драга, К. І. Ефремов, Я. А. Жаліло, В. Забродський, Н. П. Капустін, А. Б. Качинський, Т. С. Клебанова, Г. В. Козаченко, А. В. Колосов, А. В. Крисін, П. В. Круш, Ю. Н. Лапигін, О. М. Ляшенко, А. І. Мокій, В. І. Мунтіян, А. О. Одінцов, Є. А. Олейніков, Г. А. Пастернак-Таранушенко, С. Ф. Покропивний, О. А. Полушкін, В. С. Пономаренко, В. П. Пономарьов, О. І. Судакова, Т. Г. Сухорукова, В. Л. Тамбовцев, О. І. Черняк, В. Т. Шлемко, В. Л. Шульц та інші.

Попри широке, здавалося б, вивчення проблеми економічної безпеки підприємництва, вона ще залишається недостатньо розробленою: замало праць, у яких детально б вивчалися суть, загрози, ризики здійснення ефективної підприємницької діяльності, а також умови їх подолання.

На жаль, в існуючому різноманітті визначень економічної безпеки підприємництва та виділення її складових важко знайти, часом, два подібних, тому ці питання потребують поглибленого вивчення й узагальнень. Не до кінця сформованою залишається система державного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Тому нами зроблено спробу узагальнити існуючі на сьогодні підходи до формування цієї системи та охарактеризувати основні індикатори оцінки її ефективності.

В умовах ринкової економіки економічна безпека підприємницької діяльності виступає важливою складовою національної безпеки держави, визначаючи при цьому певною мірою рівень зайнятості населення й соціально-економічного розвитку

країни, сприяючи також інтенсифікації інноваційної діяльності, удосконаленню ринкових механізмів та конкуренції, наповненню ринків товарами необхідної кількості та якості, формуванню середнього класу, європейській інтеграції України.

Економічна безпека досягається здійсненням єдиної державної політики, узгодженої, збалансованої, скоординованої системою заходів, адекватних внутрішнім і зовнішнім загрозам. Без вироблення єдиної державної політики забезпечення економічної безпеки неможливо домогтися виходу з кризи, стабілізувати економічну ситуацію в Україні, створити ефективні механізми соціального захисту населення [1].

Основним суб'єктом економічної безпеки є держава. Механізм забезпечення економічної безпеки — система організаційно-економічних і правових заходів для запобігання економічним і соціальним загрозам, реалізації можливостей підвищення рівня економічної безпеки [1].

На жаль, недостатньо висока ефективність державної політики щодо сприяння зміцненню економічної безпеки підприємницьких структур й регулюванню підприємницької діяльності, перешкоджаючи зміцненню конкурентоздатності вітчизняних підприємств, підриває основи національної економіки.

Недосконалість механізму забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств проявляється у недосконалості програмного і нормативно-методичного забезпечення державної політики, недостатній ефективності державного управління усіх рівнів, відсутності вітчизняної інфраструктури безпеки бізнесу.

Унаслідок цього знижується результативність підприємницької діяльності: погіршуються показники ефективності фінансово-господарської діяльності та використання ресурсного потенціалу, гальмується інвестиційна активність підприємств, знижується рівень їх конкурентоздатності, зростає частка збиткових підприємств, темпи зниження кількості діючих підприємств перевищують темпи збільшення новостворюваних, знижується рівень зайнятості та заробітної плати, значна частина підприємств функціонує в тіньовому та напівтіньовому секторах економіки, зростає кількість кримінальних посягань (дискримінаційних та корупційних дій, рейдерства), в тому числі з боку держави.

Для усунення цих недоліків необхідно розвивати дієвий механізм інституційного, громадського та правового регулювання підприємництва та зміцнення його економічної безпеки, що забезпечить усунення перешкод і ризиків для життєдіяльності підприємств різних форм та видів.

Система забезпечення економічної безпеки підприємництва, будучи складовою цілісної системи гарантування національної безпеки держави, формується, виходячи з її мети та принципів, шляхом створення нормативно-правової бази щодо регулювання відносин у сфері здійснення підприємницької діяльності та її безпеки, визначення органів забезпечення економічної безпеки та основних напрямів й інструментів їх діяльності, вироблення механізмів контролю і нагляду за їх діяльністю.

Система забезпечення економічної безпеки складається з органів законодавчої, виконавчої і судової гілок влади, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, які діють у межах своїх повноважень, визначених чинним законодавством [1].

Принципи здійснення державного забезпечення економічної безпеки підприємництва покликані створювати політичну й правову базу для оцінки зовнішніх та внутрішніх загроз, формування національних економічних інтересів і стратегії економічної безпеки.

До основних принципів зміцнення економічної безпеки України належать дотримання законності на всіх етапах забезпечення економічної безпеки; баланс економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави; взаємна відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки; своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом

національних економічних інтересів; надання пріоритету мирним заходам у вирішенні внутрішніх і зовнішніх конфліктів економічного характеру; інтеграцію національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою [1].

Основними вимогами, які ставляться до системи забезпечення економічної безпеки підприємництва, є відкритість та гласність; чітка структурованість та функціональне розмежування органів законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; чітке дотримання законності; своєчасне виявлення та відвернення загроз економічній безпеці; ефективне виконання поставлених завдань; забезпечення надійного захисту та реалізації національних економічних інтересів.

Система забезпечення економічної безпеки підприємництва формується і функціонує у повсякденному режимі та режимі підвищеної готовності й реалізується на макро- та мезорівнях (рис. 1).

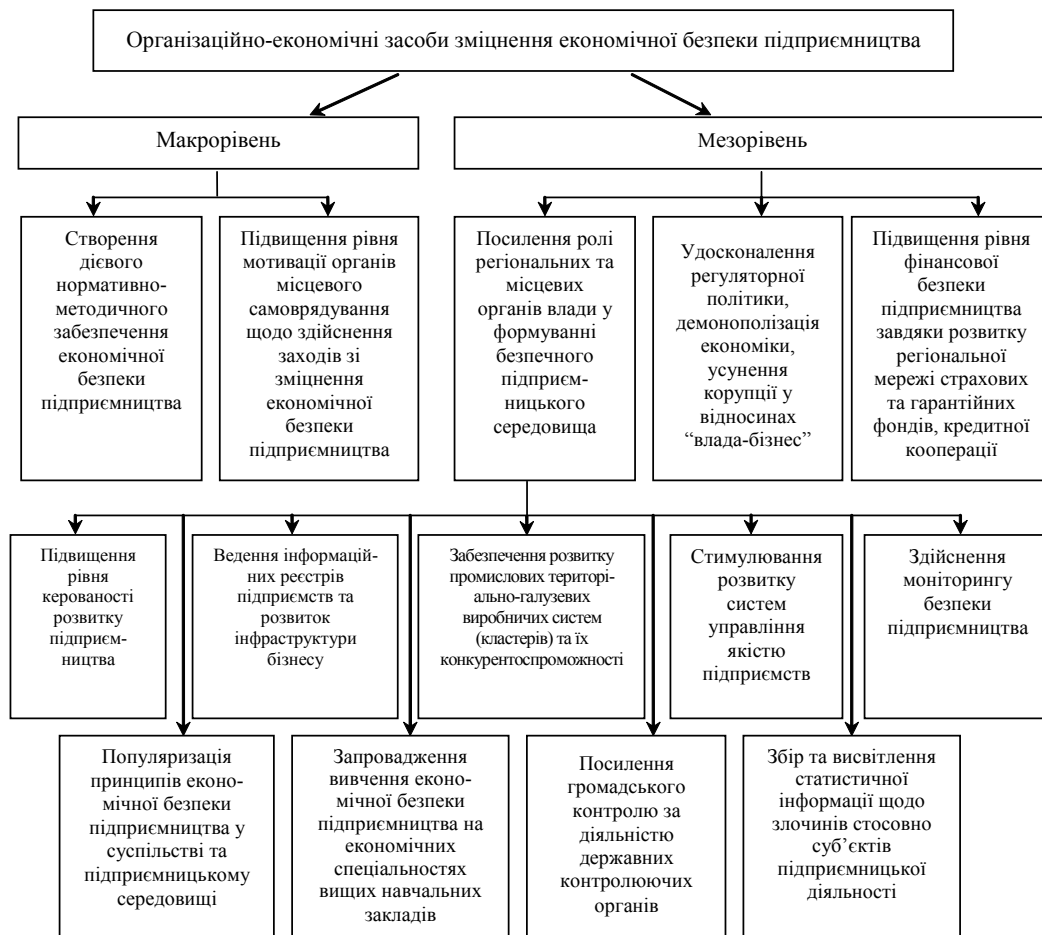

Рис. 1. Напрями та організаційно-економічні засоби зміцнення економічної безпеки малого і середнього підприємництва

Примітка: джерело [2] з доповненнями і змінами автора.

У цьому контексті до пріоритетних організаційно-економічних заходів, які необхідно реалізувати на центральному рівні управління, доцільно, на нашу думку, включити покращення нормативно-методичного забезпечення, а також підвищення рівня мотивації органів місцевого управління до здійснення дієвих заходів зі зміцнення економічної безпеки підприємництва [2].

У свою чергу, регіональним та місцевим органам державного управління потрібно активізувати роботу в таких пріоритетних напрямках: формування безпечного підприємницького середовища; удосконалення регуляторної політики; ліквідація проявів монополізму, “клієнтських” відносин та корупції у відносинах “влада–бізнес”; посилення рівня фінансової безпеки підприємництва через розвиток регіональної мережі страхових та гарантійних фондів, кредитної кооперації [2].

Крім того, інструментами та механізмами державного регулювання підприємницької діяльності й зміцнення її безпеки є податкова та фінансово-кредитна політика; законодавче забезпечення свободи конкуренції в будь-яких сферах підприємницької діяльності та захист споживачів від проявів недобросовісної конкуренції й монополізму; укладення договорів на виробництво товарів (робіт та послуг) для державних потреб; надання пільгових умов оренди державного майна чи земельних ділянок для здійснення підприємницької діяльності; сприяння розвитку підприємницьких структур; залучення підприємців до виконання різноманітних науково-технічних та економічних регіональних і державних програм; застосування економічних важелів для стимулювання інноваційної діяльності, освоєння нових видів товарів та послуг; створення компенсаційних ресурсів; встановлення соціальних норм функціонування підприємства; затвердження екологічних норм та нормативів на забруднення навколишнього природного середовища.

Для вибору і встановлення конкретних інструментів і механізмів зміцнення економічної безпеки підприємництва слід враховувати існуючі загрози та ризики, характер і тривалість їх дії, а також можливості їх уникнення чи згладжування негативних наслідків.

Дія механізму забезпечення економічної безпеки підприємництва може розглядатися на таких рівнях [1]:

1. Стратегічний рівень забезпечення економічної безпеки. Припускає ліквідацію протиріч або як мінімум їхню локалізацію й ослаблення. Фактично на стратегічному рівні повинні прийматися і реалізовуватися глобальні (з точки зору національної економіки), системоутворюючі рішення;

2. Тактичний рівень. Припускає рішення завдань, пов’язаних з ліквідацією самих загроз чи запобіганню їхнього впливу на економічну сферу. Тут повинні розроблятися комплекси превентивних заходів;

3. Оперативний рівень. Економічна безпека забезпечується шляхом ліквідації наслідків загроз. Результати рішення завдань на цьому рівні є переважно комплексами оперативних заходів.

Основними функціями системи державного забезпечення економічної безпеки підприємництва є здійснення моніторингу та визначення загроз економічній безпеці, вжиття відповідних заходів щодо їх відвернення чи нейтралізації, пошук заходів забезпечення економічної безпеки суб’єктів підприємництва. Така робота проводиться в багатьох країнах світу.

Моніторинг економічної безпеки підприємництва — це систематична оцінка рівня розвитку підприємництва, з огляду на економічну безпеку його суб’єктів і рівня загроз державним інтересам як наслідку недостатньо дієвих заходів. Його елементами є об’єктивний і всебічний моніторинг національної економіки з метою виявлення і запобігання внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці; встановлення порогових, гранично допустимих значень соціально-економічних показників для попередження виникнення конфліктних ситуацій та напруги у

суспільстві; розробка державного механізму сприяння розвитку підприємницької діяльності та зміцнення її безпеки, реалізації наявних можливостей.

Для уможливлення здійснення та організаційного забезпечення цього процесу (моніторингу економічної безпеки підприємницької діяльності) потрібно визначити та чітко зафіксувати у відповідних нормативно-правових документах функції та обов'язки компетентних органів державної влади чи їх підрозділів, які здійснюватимуть моніторинг; сформувані механізм тісної взаємодії органів державної влади у процесі моніторингу; розробити алгоритм узагальнення результатів на загальнодержавному рівні; уповноважити орган державної влади для здійснення контролю за моніторингом [3, с. 203].

Засобами контролю реалізації державної політики зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні повинні слугувати належний розподіл функцій, повноважень та відповідальності між суб'єктами системи безпеки підприємництва, а також запровадження практики моніторингу рівня економічної безпеки підприємництва [4].

Реалізація заходів щодо усунення загроз економічній безпеці підприємництва вимагає організації системи контролю за їх виконанням. Засобами контролю при цьому повинні виступати належний розподіл функцій, прав, обов'язків та відповідальності між суб'єктами системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Недопустимим є безпосереднє втручання у підприємницьку діяльність з боку державних органів та громадських організацій, які можуть обмежуватись лише контролюючою функцією у випадках, передбачених законом.

Оцінка ефективності державної політики щодо зміцнення економічної безпеки підприємства на усіх рівнях ієрархії передбачає розрахунок, аналіз та прогноз низки критеріїв: рівень захищеності підприємницької діяльності; показники ефективності функціонування підприємств; доступ до ресурсного забезпечення їх діяльності; наявність розширеного відтворення економічного потенціалу підприємств; безпосередня орієнтація регуляторної політики держави на зміцнення економічної безпеки підприємств.

Система економічної безпеки кожного підприємства цілком індивідуальна. Її повнота та дієвість залежать від існуючої в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних та фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств, від розуміння кожним з працівників важливості забезпечення безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств.

Економічна безпека посідає вагомe місце в структурі національної безпеки держави, оскільки вона є базою для будь-яких інших напрямків, проявів та відгалужень безпеки держави. Саме тому виникає необхідність у державному втручанні й створенні умов для ефективної реалізації механізмів гарантування економічної безпеки на будь-якому суб'єктному рівні і на кожному етапі життя суспільства з новою силою привертає до себе увагу дослідників.

Список використаних джерел

1. Економічна політика [Текст] : [навч. посіб.] / О. О. Беляєв (кер. кол. авт.), А. С. Бебело, М. І. Діба та ін. — К. : КНЕУ, 2004. — 287 с.
2. Волошин, В. І. Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого і середнього підприємства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством" / В. І. Волошин ; Національний інститут стратегічних досліджень. — Львів, 2008. — 22 с.
3. Васильців, Т. Г. Напрями зміцнення економічної безпеки підприємства в Україні [Текст] / Т. Г. Васильців, О. Ю. Соколова // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. пр. — Львів : РВВ НЛТУ України, 2007. — Вип. 17.3. — С. 202–206.

4. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні [Текст] : національна доповідь / К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Є. Воротін та ін. — К. : Держкомпідприємництво, 2008. — 226 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою теорії та філософії права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету "Львівська політехніка"
(протокол № 5 від 28 грудня 2012 року)*

Надійшла до редакції 17.01.2013

Байда Б. Ф. Государственная политика содействия укреплению экономической безопасности предпринимательства

Охарактеризована система государственной поддержки предпринимательской деятельности, обобщены существующие в настоящее время подходы к ее формированию и охарактеризованы индикаторы оценки ее эффективности, основные механизмы и инструменты укрепления экономической безопасности предприятий, преодоления угроз и избежания рисков.

Ключевые слова: государственная политика, экономическая безопасность, риски, угрозы, предпринимательство, субъекты экономической безопасности.

Baida, B. F. Government Policy to Promote the Economic Security of Business

The article describes the system of state support for business activities. The author has summarized modern approaches to its shaping and characterized indicators for assessing its effectiveness, the basic mechanisms and tools to strengthen the economic security of enterprises, to overcome threats and avoid risks.

Keywords: government policy, economic security, risks, threats, enterprise, subject of economic security.

